at jeg på intet område kunne måle mig med Anna, og jeg tror egentlig, at det gjorde mig tvær altid at få at høre, at jeg ikke var nær så dygtig som Anna, og jeg tror egentlig, at det gjorde mig tvær altid at høre, at jeg ikke var nær så dygtig som Anna. Til gengæld virkede det modsat på Anna. Jo mere man roste hende, jo ivrigere blev hun. Når jeg sådan blev skændt på af mor eller drillet af mine søskende, gik jeg lige lukt ind til bedstefar og beklagede mig, og så kan det nok være, der var lagt i til hele familien. Jeg selv tænkte ikke over følgerne af min sladren, men virkningen var enestående, thi mor var dødsensangst for at fortørne bedstefar og ligeså mine søskende. Anna var som sagt ældre, men ikke større end jeg. Hun var mørk af lød og havde langt brunt hår og grågrønne øjne. Jeg var helt lys af hår og lød og havde blå øjne. Jeg blev heller aldrig solbrændt, men fik altid at høre, at jeg var så bleg, og da jeg samtidig voksede så stærkt, var jeg meget tynd, og folk spurgte altid så deltagende til mit helbred. Da Anna begyndte at læse, forlangte jeg vel også at lære det, men inde hos bedstemor var der ikke andre bøger end prædikenbøger, bibel og salmebøger, ja, og så Silkeborg Avis. Som følge deraf måtte jeg klare mig med, hvad der var for hånden, og jeg studerede avisens dødsannoncer og prøvede på at læse de salmer, bedstemor fortalte, var sunget over hendes børn, så det var specielt i salmebogen, jeg lærte at læse.

Da jeg var fyldt seks år, kom jeg til at gå i skole. Vi havde en ung lærer, der hed Jacobsen, og en ældre, som hed Hans Rasmussen. Denne sidste var en mand, mine forældre satte umådelig stor pris på. Anna havde kunnet læse, da hun var fem år. Hun har sikkert slidt, indtil hun kunne, energisk og ærekær, som hun var. Hjemme hos os var det kutyme at kunne læse, når vi kom i skole - ergo skulle jeg også kunne. Det foregik på den måde, at Anna læste lektien igennem for mig en gang, og så umådelig let havde jeg ved at huske, at jeg bagefter kunne gentage stykket ordret, og derved kunne jeg bluffe de voksne, så de troede, jeg læste ord for ord op af bogen. Det gik fint, indtil en dag jeg var uforsigtig, optaget som jeg var af noget udenfor. Jeg så da ud ad vinduet, alt mens jeg læste flydende. "Hov!" sagde min lærer. "Du behøver nok ikke at se i bogen. Skal vi nu ikke høre, om du kan læse stykket baglæns." Det gik ikke nær så glat, og jeg måtte flere gange vente, mens jeg stavede stille for mig selv. Det var flovt, syntes jeg, og efter den tid forlangte jeg også at læse stykket baglæns, men mor forklarede mig, at det var meget nemmere at se sig til rette med det.
Jeg husker min første skoledag. Den unge lærer Jacobsen kom mig i møde og sagde til Anna: "Nå, jeg kan se, at hun hører til din familie. Det kan jeg se på næsen." Mor lo, da hun hørte det, thi både Anna og jeg havde en rigtig kartoffelnæse. Jeg husker, at vi, som kom i skole, kom til at sidde på den nederste bænk. Men det gjaldt jo så om at hænge i, så man kunne blive rykket op. Vi havde eksamen to gange om året, og da fik vi karakter for vores præstation, vel sagtens givet i årets løb, og den med det højeste pointtal kom til at sidde øverst. Drengene sad ved den ene side og pigerne ved den anden, så der var altså både en pige og en dreng, der sad øverst. Jeg opnåede denne værdighed i alle fire klasser. For øvrigt forløb min oprykning således: Da jeg var 7 år kom jeg i 2. klasse, 8 år i 3 .. Nu troede jeg altså, at jeg 9 år gammel skulle i 4., men nej. Min kloge lærer Hans Rasmussen sagde: "Du har højere pointtal end de, som bliver rykket op, men du får alt for mange år med det samme pensum, så du har bedre af at gå her et halvt år mere", og således blev det, skønt jeg var smækfornærmet. De fire år, jeg gik i 4. klasse var mere end lette for mig. Efter det første års forløb behøvede jeg aldrig at åbne en bog hjemme, og jeg tror egentlig heller aldrig jeg gjorde det det første år, thi vores lærer fortalte og gennemgik stykket, vi havde for, og så hav de forskellige lærere den dejlige skik, at når vi kom ind til en time, fik vi lige lov at tage bøgerne frem og læse stykket igennem, og det var nu en umådelig hjælp, thi så behøvede man strengt taget ikke at lære sine lektier hjemme. I alt fald kunne jeg, når jeg kom op, lire lektien ordret af, når jeg lige havde læst den igennem. Derimod var det måske så til gengæld hurtigt glemt. En enkelt undtagelse var længere remser, som jeg måtte læse på hjemme. Ja, en enkelt som Tysklands byer på remse tog mig næsten en hel time, men til gengæld husker jeg også hele remsen den dag i dag. Jeg huskede alt, hvad jeg læste, derimod kneb det med at huske en besked eller mundtlig forklaring.
Den dag i dag kvier jeg mig ved at spørge om vej, thi når jeg havde fået forklaringen, var jeg akkurat lige så klog, som da jeg begyndte. Men med årene fik jeg også der lavet et system. Kommer jeg til en fremmed by og skal spørge, lægger jeg nøje mærke til, ved hvilken gade, jeg først skal dreje fra, og resten ved jeg, at jeg alligevel ikke kan huske. Når jeg så kommer hen i bemeldte gade, spørger jeg igen, og lægger stadig mærke til det første sted, jeg skal dreje fra. Sådan lærer man her i livet at klare sig, selvom det er besvær ligt.

Når man bor på landet lærer man de forskellige mennesker i nabolaget nøje at kende. Det bliver nærmest ligesom en stor familie, og det, at man er naboer, betyder at man omgås hinanden. Jeg husker at i min tidligste barndom blev vi i julen inviteret til julegilde. Vi begyndte aftensmaden med et stykke koldt kogt flæsk med sennep. Det var en tortur uden lige. Fedt kogt flæsk gav mig kvalmefornemmelser, og det gik skam ikke at sige, at man ikke kunne lide det. Nej, det var bare at lukke øjnene og synke det og så skynde sig at stoppe en hel masse brød i munden, der kunne tage smagen. Men ned kom det. Men det værste var, at når det var slugt, var appetitten ødelagt, thi det sad og gav mig kvalmefornemmelser hele aftenen. Nå, bagefter fik vi jo så medisterpølse og ribbensteg og dertil stuvet hvidkål, græskar, rødbede og syltetøj, og det kunne jeg jo ellers nok lide. Når vi var hjemme fritog mor os altid for at spise fedt flæsk, hun kunne nemlig heller ikke selv lide det. Det hed sig så, at vi ikke kunne tåle det. Thi at sige, at der var noget, man ikke kunne lide gik skam aldrig an.

Vor juleaften hjemme var dejlig. Jeg husker, at min søster Anna engang skrev, at juleaften efterhånden betød så lidt for hende, efter at hun havde tilbragt den i mange år i et fremmed land hos fremmede mennesker, der altid forlangte

mere, end de gav, og nu da hun fik sit eget hjem og første gang skulle fejre julen sammen med sin mand, var hun ikke sikker på, at hun havde evne til at fremtrylle den højtidsstemning, den følelse af, at timen var hellig, som altid kom over os hjemme juleaften, når lysene tændtes. Forberedelser til juleaften var sket i god tid, for vort vedkommende allerede om sommeren, thi mor lod os altid få nogle ører for hver række roer eller gulerødder, vi lugede, og disse penge blev skam ikke brugt til slik. Nej, næsten intet på jorden var så foragteligt som at slikke sine penge op. De blev gemt i en sparebøsse, og når så julen stod for døren, travede mine to store søstre og jeg til staden og købte julegaver for pengene. Var pengene end ikke store, kostede tingene, til gengæld heller ikke så meget. Jeg husker for eks. ,at mor fik en dug. Den var af bomuld og havde kostet 1 kr. Mor var henrykt for den, thi nu kunne hun skåne sine store fine duge, der var alt for store til vort lille bord. Jeg husker også, at jeg fik en dukke. Den var umådelig fin med porcelænshoved og langt hår, og så kunne den lukke øjnene. Hovedet kostede også 50 øre, og en læderkrop kostede vist en hel krone. Men var det end luksus med den læderkrop, kunne den til gengæld holde i mange år. Onkel Holm og tante Louise havde i mange år sendt en gås hjem til bedstefar og bedstemor til jul, men da vi nu alle sammen var modstandere af alt, hvad der var fedt, tror jeg nok, vi ligefrem døjede med at få den spist, og mor skrev så, at da vi lige havde slagtet gris til jul, syntes hun ikke, de skulle sende den gås. Det kneb rent ud med at få al den sulemad spist, og næste år kom der så ingen gås, men en kurv med en julegave til os hver, og det kan nok være, vi var begejstrede.

Engang fik jeg en syæske. Jeg har den stadig. Hver gave var fint pakket ind og ved hver gave var der et lille brev til vedkommende. Tante fortalte mor, at hun troede, onkel var den, der havde allermest glæde af disse julegaver. Når der kom et postkort fra banegården, at en pakke kunne afhentes mod at fremvise dette kort og mod at betale 4 øre, ja, så travede vi til Silkeborg efter pakken, og så var julen sandelig begyndt. Juleaften skulle vi altid spise tidligt, thi så får vi en dejlig lang juleaften. Den aften spiste jeg inde hos mor, og mine bedsteforældre spiste alene. Vi fik heller ikke samme mad. Begge hold fik medister og ribbensteg, men vi fik stuvet hvidkål, mens de fik grønlangkål.

Hvornår jeg egentlig kom til at bo inde hos bedstefar og bedstemor husker jeg ikke, men det var længe før jeg fyldte 1 år. Den dag jeg fyldte 1 år kom Marianne Brunbak på besøg hos bedstemor, der var meget stolt af, at jeg kunne sige: "Godaw Marianne Brownbak", og da jeg i maj - et år og to måneder - blev vaccineret sagde jeg til lægen: "Må a si di bette knyw?" Det påstod doktor Lund var mere end enestående, at jeg kunne tale rent i den alder. Jeg husker noget senere, at Anna trak mig om bag døren - ingen måtte høre det, at jeg skulle vise hende, hvordan jeg bar mig ad med at sige "Rasmus", og jeg stod og gentog det snesevis af gange, og Anna prøvede, indtil det til sidst lykkedes, og hun for ind til mor og fortalte, at nu kunne hun også sige Rasmus. Hidtil havde hun kaldt far "Amsten".

Jeg boede helt og holdent inde hos bedstefar og bedstemor til jeg var omtrent 9 år. Altid fik jeg at vide, at jeg var deres pige, og intet under, at jeg da jeg var måske fem år gik rundt og troede, at de var mine forældre, og da mor så var deres datter, måtte hun jo være min søster. Da jeg en dag sagde det, grinede man bare ad mig, men hvordan skulle jeg tænke andet. Det var jo mit hjem, hvor jeg sov og spiste. Gik jeg ind for at lege med mine søskende, kom bedstemor snart efter mig. Bedstefar troede jo ofte at have hørt mig græde og sagde: "Nu driller de hende. Gå ind og hent hende." Ofte har han sagt: "Jeg er bange de ikke vil være god imod dig, når jeg er væk. Det er kun for din skyld, jeg bliver ved at leve." Nu var det ikke sådan, at det var ren og skær forkælelse. Bedstefar var en mand med strenge principper. "Mester Jerrik" - et birkeris - sad ved bjælken, og vovede jeg at tale, når der var fremmede til stede, behøvede han bare at se op efter riset, så var min mund lukket. Bedstefar må også have haft honnette ambitioner. Oven på ovnen stod foruden hans lange støvler en gul hatteæske med hans høje silkehat, som han havde haft på til sin brors begravelse. Familien i Viborg, der var en meget estimeret familie - datteren var oversygeplejerske på amtssygehuset - skulle ikke overgå skam over at han ikke var sømmeligt påklædt.

Bedstefar ville heller ikke, at hans børn skulle være almindelige tjenestefolk. Onkel Peter kom i købmandslære, onkel Frants i mejerilære. Også mor kom i lære som mejerske, og tante kom hen at lære husholdning. Tante var den, der lignede bedstefar mest af udseende. Da hun efter endt lære tog plads som husjomfru, betingede hun sig, at hun, når hun gik i forretninger og købte varer til husholdningen, skulle have en pige med til at bære kurven. Da hun blev gift, boede de altid i en større lejlighed, end de behøvede, og lejede så et værelse ud, thi når man boede i en treværelses med pigeværelse, var det ensbetydende med, at ens omgivelser (naboerne) var pænere.

I mange år havde vi en dug hjemme, som mor havde syet af to håndklæder kastet sammen i skumringen juleaften, da bedstemor ingen dug havde. Det var mors egne håndklæder, hun lavede en dug til julebordet af, så det gik sømmeligt til. Det betød også noget for mor, da far og mor var flyttet til Alderslyst, påtog far sig, vist nok for at få jagten på en mands ejendom, at tynde en mark roer og forlangte, at mor skulle gå med ham og hjælpe ham, og mor, som gerne ville have slidt dag og nat i fjorten dage hjemme, hvis hun kunne have blevet fri, har betroet mig, at det var en ydmygelse for hende at gå ud som en slags daglejer for andre, men hun gjorde det uden at kny.

Far var i den retning helt uden ambitioner, derimod holdt han af at have gode bøger og gode interesser, var glad for, at man så op til ham. Derimod havde han ikke spor sans for kunst eller pæne ting. Det havde mor. Når mor havde fået en nipsgenstand foræret, var fars kommentar. "Giv det en træsko!

Alle mors søskende havde sans for pæne ting, alle boede pænt, og alle havde været så sparsommelige, at de havde kunnet lægge op til deres gamle dage, foruden at de havde et pænt hus og pænt indbo, og for dem havde det været frygteligt, hvis de havde oplevet den sidste snes år, hvor penge mister værdien, så folk, der har sparet hele deres liv for at kunne holde hovedet højt og klare sig selv, blev tvunget til at tage mod hjælp, og dog var netop mennesker af deres type de bedste mennesker et land kan have. De er de små i samfundet, som bliver tromlet ned i vore dage. Gudskelov, at de døde forinden, så de blev skånet for ydmygelse.

Bedstefar holdt jo Silkeborg Avis, som posten kom med hver dag. Da var den allerede en dag gammel. Næste dag hentede en af Niels Peters drenge den, og senere, da en familie, der hed Chr. Pedersen kom til at bo i Jens P. Skrædders ejendom, fik de som tredje familie den.
Mange gange i disse år har bedstemor sagt til mig: "Det skal du vide, når jeg er død at du er den, der har stået mig nærmest. Du har været hos os, som vort eget barn fra du blev født, og jeg har swåe for dig, da du ikke selv kunne, og du var bedstefars eneste glæde i hans sidste år, derfor kom du til at stå os nærmere end dine søskende. (Bedste var jo min gudmor). Da jeg var 9 år, døde bedstefar. Han havde det sidste år været sengeliggende, og til sidst fik han koldbrand i foden. Jeg husker, at jeg var ude hos Erik Rask for at bestille klokkeringning den dag, han var død, og jeg husker, da jeg kom hjem fik jeg lov at pudse lysestagerne, som skulle stå ved hans hovedgærde.
Onkel Peter var hjemme fra Amerika den sommer, og da han og tante Marie senere i 1910 besøgte Danmark sagde bedstemor til mig: "Peter kom hjem for at putte bedstefar hen. Nu kommer han for at putte mig hen. Det slog dog ikke helt til. Bedstemor døde, mens tante og Onkel var på Atlanten på vej til Amerika. Men da var jeg rejst til Amerika et par måneder forinden. Det var hjerteløst af mig at rejse fra bedstemor, som vidste, at hun ikke fik mig at se igen. Bedste var meget glad for alle børn, også for nabobørnene. Da Anna Bak blev født, havde hendes far sagt til bedstemor: "Hun har ingen anden bedstemor. Derfor skal du være hendes bedstemor, og Anna kaldte hende altid Bedstemor, og hændte det en sjælden gang, at hun og jeg var uklar, så bestemte jeg, at hun ikke skulle have lov at sige Bedste til min Bedste.

Juledagsaften 1900 udbrød en voldsom storm. Jensen og Hanne - vore naboer i friskolen var på besøg hos bedstefar og bedstemor, og da de skulle hjem, stormede det, så vi blev enige om, at de ikke måtte gå forbi "Høldri". De kunne blæse i tørvegraven. De skulle gå over marken og kravle over diget, og vi stod ved vinduet og så efter om de klarede det. Det forekommer mig, at de den aften sad og talte om Leopold Budde, der var død - men det er jeg nu ikke sikker på. Det kan jo have været ved en anden lejlighed.
Det var i disse år, Peter Randløv, Tåning, lod sig opstille som folketingsmand for det moderate venstre. Jeg husker valgdagen. Far havde skrevet fra Amerika, at selv om han ikke tilhørte det samme parti (Far var radikal), så håbede han dog, at Peter Randløv måtte blive valgt. Bedstefar var rejst til Skanderborg, den kreds han var hjemmehørende i, for at stemme på Peter Randløv, men inden han om aftenen kom hjem, vidste vi resultatet. Jensen, som havde været i Silkeborg hos Gravesens for at høre, om deres svigersøn, den senere trafikminister Hassing Jørgensen, var blevet valgt, kom over og fortalte os, at Hassing Jørgensen var blevet valgt, og det var Peter Randløv også, og han havde en valgplakat, der var blevet uddelt. på den stod der: "Jens Sørensen kan ikke blive valgt. De, der ikke ønsker en socialist valgt, må stemme på Randløv. Sæt x ved hans navn," og det havde givet bonus.

Da far kom hjem igen fra Amerika, begyndte Rigsdagstidende at komme hver uge med randbemærkninger og understregninger, og når far havde studeret den og brevet, for han næste dag i pennen, og det kan nok være, at der faldt villige bemærkninger fra begge sider mod anderledes tænkende. Jeg husker brændevinssagen, hvor afholdsmanden Peter Randløv som venstremand måtte stemme for skattefri brændevin, mens fars parti stemte imod, begges egne interesser gik imod partiets. En brændevinsvise blev klippet ud af avisen og sendt. Et par år senere kom Alberti-skandalen, men det var så trist, at den gav vist ikke anledning til ret meget skriveri. Den slags tav de helst med. For far og Peter Randløv var denne brevfejde en stor fornøjelse. De var jo begge gode tabere, og begge morede sig lige så hjerteligt over deres eget partis fadæser som over de andres. Jeg tror, at far i den retning må have lignet sin mors familie, thi hans far var ikke nær så god en taber. I andre retninger var de også meget forskellige.

Far var ikke meget talende, hvorimod Bedstefar elskede at fortælle, og både i tide og utide sad han og fortalte sine historier "fra dengang jeg gik til marked her eller der". Han begyndte at fortælle hver morgen ved morgenbordet, og mor måtte jo til sidst liste af. Hun havde ikke tid. Desværre forstod bedstefar ikke, at hans fortællen trættede os, eller måske forstod han, og måske var det vor manglende interesse herfor, der gjorde, at han altid var vred på os. "Længe leve" de mennesker, man kan tie sammen med. Jeg har mor mistænkt for, at det måske var for at det var for at blive fri for al hans fortællen, at hun skyndte sig at lave kaffe og havregrød til ham og løbe uden om huset om til hans stue med det om morgenen, og om vinteren lagde hun så ild i kakkelovnen for ham, så han kunne stå op i varmen. Far derimod fortalte sjældent noget fra sin tidligere tid. derimod hændte det jo nok, vi fik høre om Klapperslange-Peter og enkelte andre. Far brugte sin tid til at læse, ikke til at snakke. Far havde en stjernekikkert og var meget interesseret i astronomi. Jeg var stolt over, at han høstede så megen ros for sit foredrag om astronomi i Alderslyst forsamlingshus. Det samme holdt han i Østerbording. Bagefter kom en mand - man kaldte ham gartneren - ned til far og sagde: "Du har ordet i din magt, dig kunne vi bruge som folketingsmand, og vi har snakket om, at vi vil lade dig opstille, hvis du vil gå over til socialdemokratiet. Vil du det?" "Nej, gu vil a ej", svarede far, og så var den sag endt.

Far interesserede sig også for historie, oltidsminder havde hans store interesse. Han har tit sagt, at han kunne have tilbragt dage, måneder og år på oldnordisk museum i København. Ligeledes var far en ivrig jæger og holdt af at få et glas i godt selskab efter jagten. Da Østerbording forsamlingshus blev bygget, blev far da også valgt som den første formand. Far og mor var blevet gift i Clinton Iowa. I det meget religiøse Amerika var far ivrigt medlem af den danske menighed, og som den førerskikkelse, han var, var han blevet valgt til formand for den danske menighed. Dens præst var Frederik Lange Grundtvig, og han og far blev nære venner, og da far rejste til Danmark, brevvekslede de lige til Grundtvigs alt for tidlige død.

Minderne fra min barndomsår kommer og går somme tider som ting, jeg husker, somme tider som ting, mor har fortalt. Peter og jeg var aldrig nær så dygtige som Thyra og Anna, men de to har nu også nok været helt ualmindelige, mens Peter og jeg var mere normale. Ofte hørte jeg om dengang, Anna var fem år, og mor skulle luge og tynde marken med gulerødder, men Peter, som var godt et år gammel, kravlede frem og tilbage og ødelagde, og mor sukkede: "Hvordan skal jeg dog få den mark luget og tyndet?" så sagde Anna: "Vis mig, hvordan jeg skal gøre det, så skal jeg luge den for dig." Mor viste hende det, og Anna sagde: "Nu kan du godt gå hjem mor. Det skal jeg nok gøre." Mor mente, det var umuligt, men intet var umuligt med Annas energi. Hun blev ved fra morgen til aften dag ud og dag ind, til marken var luget og tyndet. Sådan var Anna. For naboerne stod hun som det store forbillede for deres børn. De skulle prøve at ligne hende, og drengene i skolen har vist sagt, har jeg hørt: "Ja, hvem der blot kunne blive lige så dygtig som lille Anna Randløv."
Jeg husker siden, at pastor Bulow skrev nogle erindringer i Silkeborg avis, og da netop fortalte om en lille pige i en klasse, da præsten var til eksamen. Præsten havde humor, og havde spurgt klassen: "Siger I 5 og 7 er tretten, eller 6.og 7 er tretten. Nogle mente det ene, andre det andet, men en lille pige, han til sidst spurgte, svarede prompte: "Jeg siger 5 og 7 er tolv." Fra den dag lagde han altid mærke til hende. Hun blev en konfirmand, han holdt særlig meget af, og artiklen fortsatte: "Den lille pige er nu blevet en stor pige, og skriver til mig fra Amerika, hvor hun er elev på et hospital."

Ja, sådan var Anna. Man får mindreværdskomplekser, når man har to så enestående store søstre som Anna og Thyra. Selv bedstefar Jens Caspersen havde intet at kritisere, mens jeg altid fik at vide, at jeg var en ren sinke ved siden af Anna, og Om Peter sagde han, at han var "det wæst klommhowwi" han had "Kjæn",-og altid fik Peter at vide: "Do ka være glad ved, at do et er mi dreng, fo så fik do no gue hok." Da han engang begyndte sin sædvanlige remse, og lige fik sagt: "Do ka væ glad, do et er mi dreng", afbrød Peter ham og sagde: "Det kan du tro, det er jeg også." Det skulle Peter aldrig have sagt, thi far, der netop kom ind af døren, hørte det, og Peter fik klø. Far burde nu have tænkt på, at man ikke kan banke kærlighed til nogen ind i et barn. Tvært imod.

I min tidligste barndom bagte vi selv rugbrød i den store ovn, og vi bryggede selv øl. Ovnen blev ildet med lyng, som lå i knipper på gulvet, først skulle "den swot mand" i ovnen, og derefter gjaldt det om at få ham ud og få "den røde derind. så var ovnen tjenlig. De redskaber, man brugte, var en "råg" og en "skåd" til henholdsvis at rage ovnen ren for aske og til at sætte brødet ind i ovnen med. Senere begyndte vi at købe rugbrød og bagte så fint brød i komfurovnen. Bedstefar Mikkel Hejgaard spiste vist altid kun rugbrød. Hans tænder var fine, og da han døde næsten 80 år gammel, havde han alle sine tænder fine og fejlfri og havde aldrig haft et eneste hul i nogen tand. Jeg har derimod aldrig set bedstefar Jens Caspersen spise et stykke rugbrød, og mor måtte sørge for at bage, inden franskbrødet slap op. Ofte har jeg tænkt på, at da han til slut var blind på det ene øje, kom det sig måske, fordi han på den måde fik for få vitaminer. Vi begyndte også at købe et anker øl nr. 3 i hver uge eller måned. Det kostede 70 øre. Et meget stort anker kostede 1 kr. Der var dobbelt så meget i det, men det var øl nr. 4, og det var nu for ringe.
Det var mit og Annas arbejde at få en hane sat i tønden, flasker gjort rene og til sidst slå hul i træproppen på siden og for oven i tønden, så alt øllet blev tappet på flasker på en gang. Det holdt sig da fint. Andre steder brugte man at tappe af øllet efter som man brugte det, men resultatet var, at øllet blev dovent.
I det første komfur, vi havde, var der ingen ovn. Mor var opfindsom. Hun havde sine lagkageforme med fra Amerika, og hun bagte så på den måde, at hun satte formen på de bageste komfur ringe, hvælvede panden derover, og lagde tørvegløder på panden, og bagte på den måde en fin kage. Men nogle år senere købte hun formedelst 3 kr. et brugt komfur hos smeden. Anton Pedersen satte det op, og for mor blev det alle tiders komfur. Nu kunne hun bage alt franskbrød i hver uge, og ligeledes bagte hun i hver uge en stor søsterkage.

Det var nu altid amerikansk kage og mad, mor lavede. Amerika var for hende det forjættede land, som hun hele livet længtes tilbage til. De ting og det tøj, hun havde bragt med sig hjem, blev der holdt hånd over, og derfor holdt hun på, at vi skulle rejse derover, så snart vi kunne. Da jeg senere kom til Amerika, opdagede jeg, at mange ord og navne på ting, som vi altid havde brugt, og som jeg troede var ravjyske ord, i virkeligheden var engelske. Mor forblev amerikaner hele sit liv, og amerikanerne var de bedste mennesker hun kendte, og mangemillionæren Joyce og Mr. Joyce, som hun havde været hos i 6 år, og som vedblev at skrive til hende, var for hende de bedste mennesker på jorden.

Efter bedstefars død flyttede bedstemor ind i den lille stue, og far og mor flyttede ind i den nordre stue og sovekammeret, og jeg flyttede med Bedste og lå i slagbænken i hendes stue. Senere anskaffede far og mor en "puf", en slags ottoman, som jeg sov på i stuen, og Peter lå så i slagbænken. Den, som sov i stuen, kunne jo ikke komme i seng, før eventuelle gæster var gået. Mens Anna var hjemme, sov vi to i slagbænken, men om sommeren fik vi lov at få det såkaldte roehus kalket og gjort fint, og så boede Anna og jeg derinde. Det var dejligt at have sit eget, og ofte fik Anna Bak så lov at komme derop og sov hos os i dobbeltsengen.

En morgen, da Anna og jeg ikke skulle i skole, kom far hjem med en lille sort grævlingehundehvalp, som han havde købt hos Laurits Demuths. Han puttede den ned i sengen til Anna og mig og sagde, at den skulle hedde "Lady", for det var en dame. Den lille hund blev vor store glæde. Hvor jeg elskede det dyr, og det tror jeg også, far gjorde. Jeg husker de første gange, han havde den med på jagt, blev den så træt, at han måtte putte den i jagttasken og bære den hjem. Ladys liv blev kort. Samtidig med, at den skulle have hvalpe, blev den bidt af en hugorm, og hvalpene var dødfødte, og Lady overlevede det ikke. Det var en pinsemorgen. Jeg havde været med bedstemor i kirke, og da jeg gik ud for at se til Lady, var den væk. Jeg søgte overalt. Til slut gik jeg op til Høldri. Der lå den og var død, min lille glade ven. Hvor jeg bebrejdede mig selv, at jeg var gået fra den. Jeg græd mig i søvn den aften og i mange måneder hver aften, og mere end et år eller to efter, hvis jeg legede med andre børn, kom jeg pludselig til at tænke på den, og da måtte jeg gemme mig og græde alene.

Et menneske, mine forældre satte stor pris på, var lærer Hans Rasmussen, førstelærer og kirkesanger. Musik var hans store interesse. Jeg tror også, han var en stor pædagog. Engang hørte jeg tilfældig nogen sige, at det ikke var den store eksamen, der gjorde folk til en dygtig lærer, thi han havde en meget lille eksamen, men han var rar, og børn kunne lide ham. Mine forældre satte stor pris på ham. Han delte fars historiske interesse. Men somme tider har jeg spekuleret på, om hele sognet nu også havde samme mening. Måske havde de. Jeg er senere blevet klar over, at familien Rasmussen vist ikke omgikkes bønderne og da slet ikke arbejdere og husmænd. Der var hovedsagelig musikalske mennesker i deres omgangskreds, så foruden svogeren Morten Hull, broderen Carl Rasmussen var det vist præsten, Larsen, i Gødvad og en del meget musikalske mennesker i Silkeborg, der stod dem nær, såsom driftsbestyreren på papirfabrikken, en kammer assassor, en storgrosserer osv., men det var jo fordi de spillede i kvartet sammen.
Dog tror jeg, der var en enkelt undtagelse. Jeg tror også, Hans Rasmussen spillede sammen med Laus Sadelmager. Han var jo også musikalsk. Fru Rasmussen var meget "finere" end manden. Engang hørte jeg Agnes (datteren) sige om en af storbønderne: "Ja, hvad kan man vente andet af en stud end et brøl. "Jeg har også tænkt på, om det var det udbytte, de fik ud af omgangen med bønder uden højere interesser.

Hans Rasmussen døde i julen 1904, og de sidste nætter havde far og Chr. Skrædder gået ned for at våge. Det bekymrede mor meget, at skolebørnene ikke fik samlet sammen til en krans, og jeg blev så sendt til Sandholt med et forslag til en indsamling; Sofie gik hen til væver Madsen og der blev lavet to lister. Den ene skulle Aksel og Rasmus Madsen gå med i Alderslyst, og den anden skulle jeg gå med i det øvrige sogn. Aldrig i mit liv har jeg været så træt som den aften, og resultatet var ikke i forhold til mine anstrengelser - 4 kr. for mit vedkommende, men 8 kr. i Alderslyst. For de penge blev der købt en flot palmekrans med bånd. Men havde mor ikke startet ideen, var der ingen krans kommet fra børnene.

Vi havde i et par år forskellige vikarer. Den mest kedelige var en pensioneret lærer. Han var så gammel og kedelig. Derimod var den purunge lærer Jacobsen (altså ikke ham, der var andenlærer, da jeg kom i skole) den allerbedste. Jeg simpelthen tilbad ham, men han havde ikke den anciennitet, der skulle til et førstelærerembede, og måtte vige, da lærer Skov blev kaldet. Der var meget stor sorg, da han rejst. Nu var skolen ødelagt, syntes jeg. Hans Rasmussen var min lærer, til jeg var 9 år.
Lærer Grejs var blevet andenlærer. Det må have været omkring 1904. Et halvt år forinden var Bertine kommet ud af skolen, og hun har nok syntes, at den 27-årige lærer var et passende parti. Grejs var folkelig anlagt, besøgte høj og lav, elskede at få et spil kort, og han blev ofte inviteret til Sandholt, hvor den forholdsvis unge enke Sofie sad med 4 børn, og til slut kom han der så meget, at der blev folkesnak. Sofie var 32 eller 33, og Grejs nu 28 - Bertine da 15 - men det så jo til at hun (Sofie) var den foretrukne. I mere end et år snakkede man. Så røg bomben. Grejs forlovede sig med den 16-årige Bertine, og da Bertine lige var fyldt 17 - tror jeg - blev de gift. Det var i efteråret 1906. Da man spurgte Sofie, hvorfor hun ikke havde sagt sandheden, svarede hun: "Jeg var jo simpelt hen nødt til at dække over barnet og lade folk tro, at det var mig han gik efter."

Bedstemor havde en søster i Silkeborg, der var gift med P Smed, ja, hans navn var Peter Christensen, og han var høker. Vi kaldte hende moster i Silkeborg. Hun havde børn. Den ældste var vist overlærer eller rektor i København, og ham kom tante Louise sammen med. Den anden søn varer lærer i Sunds ved Herning. Den tredje, Anders - gift med Thyra - var gartner, Trine var gift med væver Jens Pedersen og endelig var der Marie, som boede i Horsens. Jeg husker, at jeg var med bedstemor nede at besøge Trine, og vi fulgtes med hende ud at besøge hendes datter Ane, som netop havde fået en lille pige. Anes mand mistede senere armen ved en ulykke, og de begyndte så restauration, som Ane fortsatte med efter mandens død i 1925. Nogle år før havde de sølvbryllup - da boede mor hos gartner

Simonsens i Vestergade 91. Mor var inviteret til deres sølvbryllup, og var meget optaget af, at hun der havde mødt hele familien. Anes datter blev gift med en dommerfuldmægtig i Silkeborg jeg tror nok, det var Begtrup Hansen, men jeg kan måske huske forkert. Trine havde flere børn. Den ældste var Frederikke, som blev gift med Bohlmann, dernæst ane, Peter, Christine. Den yngste hed Ida og var på samme alder som Frederikkes ældste datter Rosa. Frederikkes mand var tysker - Heinrich Bohlmann. Vi gik i skole sammen med en pige, som hed Karen Jørgensen. Hun blev gift med en søn af Marie i Horsens.

Vor oldemor boede i det hus, Ann Møller senere boede i. Det var det hus i landsbyen vor jordlod i Balle hørte til, og da bedstemor og bedstefar ved deres giftermål byggede eget hus, blev min oldemor boende i huset i Balle by. Hun har jo nok fået nogen aftægt fra ejendommen i Balle., Det hus, hun boede i, overtog Anders' kones søster Ann Møller. Det kunne tyde på, at bedstemor fik jorden og hendes søster Christine huset. Vor oldemor blev vistnok 96 år gammel, og jeg har været med min bedstemor ude på kirkegården i Silkeborg og set hendes grav. Det sidste kunne tyde på, at hun har boet hos moster ved sin død. Men jeg aner ikke, hvor på kirkegården, det var. Jeg mener, at oldemor først er død et år eller to, før jeg blev født.
Mor har fortalt, at hun og måske et par søskende engang besøgte oldemor, og af hende fik en mellemmad med smør og ost på at spise på, når de gik. Dette med at få dobbelt pålæg på, var de aldrig vant til, så de pillede osten af og gemte den til et stykke brød, når de kom hjem.

Da moster døde, var jeg som sædvanlig med bedstemor dernede inden begravelsen, og jeg var inde at se hende. Anders havde hentet alle sine skønneste planter ind fra drivhuset, og på væggen over hendes hoved var der et skilt, hvorpå der stod med guldbogstaver: "Farvel mor, og tak for din gerning." Jeg husker fra min tidlige barndom, at når moster var på besøg, så fulgte Bedste og jeg hende på vej ned til Lauritz Demuths eng. Men de holdt så meget af hinanden og havde så svært ved at sige farvel, at det gerne endte med, at moster fulgte Bedste på vej tilbage, og så fulgte bedstemor igen med ned til engen. De havde så svært ved at skilles. Moster havde lyst krøllet hår. Det samme havde flere alle hendes børn og børnebørn. Også mor havde krøllet hår. Engang, da der blev sagt, at Peter havde arvet mors hår, gjorde far og bedstefar Jens Caspers en indsigelse. Det kunne lige så godt være efter Jens Caspersen, han havde arvet det, thi endnu på sine gamle dage havde han krøller ved ørerne, og han havde haft meget krøllet hår. Thyra mener, at fars hår også var krøllet, men han havde jo ikke så meget igen, at det kunne konstateres. Jeg - derimod - har arvet Marie Heigårds hår. Hun havde fine tynde hår, der aldrig blev gråhåret, og hun har ligesom jeg været lysblond som ung og er blevet mørkere med årene. Bedstemor havde jo ingen grå hår, da hun døde 85 år gammel.

Da bedstefar var død, skulle mor og bedstemor ned til byen og købe kiste og ligtøj og måske et sort slør. Anton Pedersen var den dag oppe at kalke køkkenet. Det havde længe trængt, og mor ville gerne have det gjort, inden familien kom til begravelse. Onkel Peter var jo hjemme fra Amerika. Da Anton var færdig, gik Anna, der var 11 år, ud i køkkenet og gjorde det rent fra ende til anden, skurede og skrubbede, og det gjorde et sådant indtryk på Anton, at han glemte det aldrig.

Et års tid efter bedstefars død, var bedstemor nede hos Thomas Jensen og slagte en bede. Deres datter lå for døden, og hun døde da også inden aften. Bedstemor havde da det uheld at glide på gulvet og har nok brækket hoftebenet. De måtte køre hende hjem på en trillebør. Doktoren blev hentet, men kunne intet gøre. Hun lå i lang tid, og da hun kom op, kunne hun ikke støtte på benet og gik med krykke. Jeg husker vi lånte den kørestol, Oles havde fra den tid, de havde en gammel mand, der hed Frederik, i pleje. Da Bedstes største ønske var at komme ud på kirkegården at se til bedstefars og de smås grave, så kørte vi hende derud. På tilbagevejen kom Else Marie og Søren ud og snakkede, og Ane Dam ville have lov at hjælpe os med at trække stolen - der var en stang, så vi kunne både rykke og skubbe. Nå, det fik hun lov til. Vi skulle jo ad landevejen.
Bagefter fulgte vi hende på vej, og da gik vi jo om ad Antons, og der gav vi os til at lege. En halv times tid efter kom Ejnar - eller var det Margrethe - og skulle sige, at Ane straks skulle komme hjem, hun havde ikke fået lov til at lege. Ane blev meget bange - det samme blev Anton og Sine. Og deres bange anelser gik i opfyldelse. Vi stod og så, at Søren hentede kørepisken og gik med Ane over i laden, hvor han gennem piskede hende, så vi hørte hende skrige. Hvor var Anton vred. Han bebrejdede sig selv, at han ikke var gået med og havde prøvet på at afværge det. Anton havde vist aldrig selv slået et barn, og dette at mishandle et barn sådan var ham for meget. Da vi fortalte det til mor, sagde hun, at vi også havde skyld, thi vi havde heller ikke fået lov at blive deroppe at lege, og var vi gået hjem, var Ane måske også. Men det var ikke eneste gang, at Ane fik sådan en omgang, at hun ikke kunne sidde længe efter. Anton selv var opdraget med prygl, og han gav sig selv det løfte, at hans børn skulle aldrig blive pryglet, og der er vist ingen af dem, der nogen sinde har fået en lussing af deres far.

Børnene var Antons et og alt. Sine har siden sagt, at det hjalp hende med at få penge, når hun skulle til Silkeborg, at Anton elskede at se børnene pæne. Det samme gjaldt siden for Anker. Sine syntes, at han ødslede penge på Carl, men Anker svarede, at Carl skulle ha hvad han ønskede. Han skulle ikke være ringere stillet, end børn med rigtige forældre. Ja, selv da Carl forlangte at få en bil, fik han det. Carl gik fra det ene til det andet, og intet fuldførte han.
Da jeg kom hjem fra Amerika, var jeg ofte oppe hos Anton og Sine om søndagen og så, hvordan egnens ungdom samledes deroppe, og selvom der somme tider var en hel snes, blev de alle budt ind på kaffe og kage. Både Anton og Sine var umådelig gæstfrie og i hvert fald ikke påholdende.

Til vor konfirmation samlede naboerne ind til en gave, og det var vist egentlig Anton, der stod for indsamlingen og bestemte taksten. Den var høj - 2 kr. pr. husstand. Det var det samme som en mands dagløn - og så blev der købt et ur til konfirmanden. Til gengæld blev de alle inviteret til spisning på selve konfirmationsdagen. Ja, Balle Huse var en lille verden for sig.

Et andet minde fra den tid. Vi fik besøg af pastor Ole Gregersen fra Amerika. Han havde en hilsen med til Geltzer fra en tidligere elev, og mor fulgte ham derop, og da han et par måneder senere blev gift med deres datter Andrea, var mor inviteret med til bryllup. Hun var jo den, der havde ført dem sammen.

Inde hos mor havde vi intet stueur, og var der en gæst, der så sig omkring for at se på uret, syntes jeg, det var flovt, at vi intet havde. Men engang mor var i Silkeborg, købte hun et lille brugt stueur. Det kostede vist kun 2 kr. Indtil da havde mor blot sit eget lommeur, som mor bestemte, jeg skulle have, ja, egentlig var det jo Anna, der skulle have det. Thyra havde jo sin mors ur. Men da Anna fik ur af naboerne, fik hun i stedet mors ring, og jeg fik uret. Naboerne fik det at vide så der ikke blev købt et. I stedet fik jeg pengene, og for dem blev der købt et klædeskab, som Peter overtog, da jeg rejste til Amerika. Det lille stueur viste så dagens timer. Hvor det er blevet af, ved jeg ikke, ej heller hvor mors dragkiste eller standkisten, der i min barndom stod på loftet, blev af. Far har nok slået dem i stykker ved en flytning.
I vor lille stue var væggene hvidkalkede i min tidligste tid, og hvor var der fint når der var blevet kalke t til pinse, små fine rene gardiner, rent halm i sengene, og jeg husker, at Thyra havde af Marie til Tommeses fået lov at gå ned i deres skov at plukke forglemmigej og bøgegrene, og Anna og jeg var med. Ja, det år var der pinse i stuen.

Da jeg kom hjem fra Amerika, var far og mor flyttet til Alderslyst, og far gik ud og tjente I kr. om dagen hos møbelsnedkeren, og senere på Kejlstrup nok en kr. Mor var økonomisk, gik hver lørdag på slagteriet og købte et halvt grisehoved, som hun lavede i sylte, ½ kg. fars og lever. Det hele kostede kun nogle få kroner. Jeg husker, at efter jeg blev gift kostede lever 25 øre ½ kg, nyre 2 øre stk., og rødspætter 25 øre stykket, og da var det allerede steget. Det var dengang, man kunne købe billigt. Mor gik ned til en landmand og hentede mælk, varm nymalket mælk. Det kostede 12 øre pr L. Mor sørgede for, at der var mad i huset om søndagen, når der kom gæster. Far havde anbefalet Jørgensen til malermester Rasmussen, der boede lige over for os, og som søgte en kompagnon, og Jørgensen kom ofte over og fik sin eftermiddagskaffe og om søndagen kom han med kone og børn. Mor havde jo gerne bagt kringle og lagkage, og de blev altid og spiste til aften og spillede whist og fik også aftenkaffe. Ak ja, der er nogen, der forstår at snylte på andre. I de år mor sad alene og var syg til slut, kom de aldrig og så til hende. Det var den tak, hun fik.

Jeg kunne jo aldrig blive så dygtig som Anna og Thyra, og jeg formoder, at mor altid har taget Annas og Peters parti for at bøde på, at bedstefar og bedstemor altid tog mit. Jeg har vist altid haft mindreværdskomplekser, og derfor husker jeg så tydeligt en gang jeg fik ros. Jeg var begyndt at gå i skole og var seks år. Stine Ole var på besøg, og da jeg kom ind, sagde hun: "Jeg hører, du er så flink til at komme op om morgenen. Din bedstemor siger, at hun kun behøver at nævne dit navn én gang, så kommer du sovende ud af sengen." Jeg var vist blevet meget forbavset. Tænk, at det ikke var en selvfølge, at man kom, når man blev kaldt blev kaldt på. Det gav anledning til, at jeg begyndte at spekulere på, hvad der ville ske, hvis jeg ikke kom. At jeg kom om morgenen, var jo en selvfølge. Da skulle jeg jo i skole. Men om aftenen var jeg ikke så 'glad for det. Jeg blev også om aftenen kaldt ind kl. 7, mens Anna og Peter fik lov at lege lidt endnu.
En aften gjorde jeg oprør og gemte mig. Bedstemor kaldte og kaldte. Så/gik hun ind, og Anna blev sendt ud at lede efter mig og fandt mig. Jeg forklarede, at hun ikke måtte sige, hvor jeg var, men det har hun nok gjort. Snart blev der stille. Også mor og Anna og Peter gik i seng, og jeg begyndte at kede mig og listede om til vinduet og kaldte på Anna. Hun forklarede mig, at de sov allesammen, og jeg kunne bare blive ude, havde mor sagt.
Jeg listede så ind til bedstefar, trak af tøjet og prøvede at kravlede op i sengen til bedstefar, men han skubbede til mig. Jeg kunne gå, jeg var ikke hans pige mere. Jeg græd og lidt efter forsøgte jeg igen, og denne gang lykkedes det at komme over på min plads i dobbeltsengen inde ved væggen. Og så lå jeg da musestille og ventede på, at bedstefar skulle bede fadervor, som han plejede. Til sidst sagde jeg: "Bedstefar, skal vi ikke bede fadervor?" og da sagde han: "Du kan jo selv bede den, jeg har bedt den." Jeg græd lidt over det, men bedes skulle der, ellers var det utænkeligt at lægge sig til at sove, så jeg bad den og græd lidt igen. Men så mærkede jeg, at bedstefar lagde armen om mig. Jeg følte, at han havde tilgivet, så jeg trygt kunne lægge mig til at sove.

Det var ikke værd at prøve ikke at komme, når der blev kaldt. Jeg prøvede aldrig mere over for bedstefar. Han døde et par år efter, og jeg nåede aldrig at sige ham tak for al hans kærlighed og godhed imod mig. Senere prøvede jeg igen, men det var over for mor. Jeg vidste, at en af os skulle til købmanden i Østerbording, når vi kom fra skole, og jeg havde netop fået en god bog i skolebogsamlingen, og desuden var det Peters tur til at gå, men mor syntes, det var synd for ham, så jeg tænkte: "Gem dig med den bog" og kravlede op på loftet, lagde mig ved "æ gaw" på maven og læste. Mor og Bedste kaldte. Jeg reagerede ikke. Op ad vejen kom Sine. Hun hørte, de kaldte, kiggede op og så mig og smilede. Lidt efter blev Peter sendt af sted, og jeg kunne kravle ned og hjælpe mor med at lave kaffe og vaske op. Alt det var Peter jo fri for, så jeg mente, det var rimeligt, at han tog sin tur til købmanden. Mange år efter sagde Sine: "Husker du den gang, du lå ved "æ gaw" og læste, mens de kaldte på dig. Jeg tænkte, jeg ved godt, hvor hun er, men jeg siger det ikke." Sådan en god kammerat var Sine. For mit vedkommende var det bare sådan, at de to gange, jeg svigtede og ikke kom, da de kaldte, husker jeg. Det er noget, jeg aldrig glemmer.

Louises noter er redigeret og renskrevet af datteren Sigrid.

Biografien er tilføjet et billede af husmandsstedet i Balle og omformateret, men teksten som sådan er den originale.
Ole Hejgaard Sørensen, jan 2006